

ASPECTE FILOZOFICE ALE CREAȚIEI BRÂNCUȘIENE

de VASILE GOGONEA

O viziune filozofică se constituie pe baza întrebărilor a-supra sensurilor lumii și istoriei, iar în măsura în care aceste sensuri implică un fundament și o justificare, lumea însăși devine criteriu și valoare, obiect și subiect, teză și antiteză prin care prezența omului se verifică și se confirmă ca posibilitate de explorare a unui univers spiritual în care ființa umană, realizându-se pe sine, exploatează infinitatea spațiului și timpului. Adevăratul creator de artă este în același timp filosof, militant și artist, el nu numai că ilustrează lumea, nu numai că o interpretează, dar participă la transformarea ei. Opera artistică nu este numai rezultatul direct al unei situații istorice, ea este și rezultatul activității gândirii care explorează forme noi de exprimare plastică, ea prefigurează viitorul și fixează coordonatele reale ale unei evoluții care poate trece dincolo de epoca în care a fost creată. În acest fel artistul nu numai că își împlineste propria sa vocație, dar ne ajută să percepem noi dimensiuni ale realității, fiindcă el revoluționează un mod de a gândi și identifică un mod de a trăi în interiorul materiei. Este vorba, în ultimă instanță, de un mod de a percepe mișcarea, fiind în mișcare. O astfel de perspectivă a mișcării, prefigurând un sens al procesualității, al sensului devenirii, ne oferă creația brâncușiană, înțelegă și judecată ca o sinteză a epocii sale.

Brâncuși a exprimat întotdeauna filozofic gândurile sale. Ideea zborului păsărilor nu este altceva decât un zbor al ideii în spațiul infinit. Pentru Brâncuși omul concret nu există, el apare însă numai ca un pretext, pentru ca apoi să se piardă în viziunea cosmică a artistului, o viziune ce situează omul într-un timp și spațiu mitologic, plin de valențe. Apare astfel și ideea libertății, înțelegă ca libertate de creație și ca o creare continuă a ideii de libertate. Aspirația lui Brâncuși este

o nepotolită căutare a absolutului și acest absolut devine târâgibil numai în perspectiva unei viziuni artistice capabile să descopere forme clasice caracterizate în primul rând prin originalitate.

Creator tenace și plin de încredere în misiunea artei sale, Brâncuși a înțeles că fără un suport filozofic omul nu-și poate defini o atitudine clară în viață, iar pentru el atitudinea de om și de artist a fost o experiență trăită a infinitului, a infinitului real. Tocmai de aceea, în creația brâncușiană piatra și metalul sînt departe de a rămîne elemente de sine stătătoare, ci ele devin simboluri care sugerează trecerea omului prin lume. E însă o trecere întemeiată pe ideea permanenței valorilor și o revalorizare a omului egal cu sine, capabil să distingă între lumea care i se impune și lumea pe care o construiește. Difuziunea valorilor nu este decît o sinteză a raportului dintre unitate și multiplicitate în baza căruia savantul sau artistul se poate dovedi filosof în mai multe feluri, pe cînd filosoful se poate dovedi artist numai în felul limbajului folosit și al formei plastice pe care o ia metalimbajul său.

Brâncuși comunică întotdeauna cu lumea prin limba poporului său, prin geniul artei populare românești, dar el face din actul comunicării un metalimbaj care ține mai întîi de momentul reflecției și după aceea de succesiunea logică a judecăților de valoare. Raționalitatea operelor lui Brâncuși izvorăște dintr-o mișcare interioară abia perceptibilă, ce pornește, de cele mai multe ori, de la atitudinea și concepția de viață a sculptorului. Pentru ca atitudinea să poată fi apreciată prin totalitatea lucrărilor create, prin stilul său novator, reiese cu pregnanță că Brâncuși a făcut din modernitate un adevărat crez artistic. Lucrările sale își dezvăluie conținutul într-un spațiu multidimensional, cu care, de cele mai multe ori, se identifică, și tocmai acest lucru face ca actul contemplării să nu fie un act singular. Nici una din lucrările lui Brâncuși nu trezește sentimentul singurătății, ci nevoia comunicării omului cu el însuși, cu lumea în care trăiește, iar acest dialog devine un orizont al comunicării cu arta. Tocmai de aceea forma în creația brâncușiană este încărcată de sensuri umane multiple care privesc ipostazele existenței omului și modalitatea în care ființa umană se dezvăluie în astfel de momente.

Prin aspirația sa la universalitate Brâncuși exprimă însușiri proprii poporului român și direcții de valorificare a artei populare, a folclorului gorjenesc pe meridianele lumii, fără a-i simplifica însă măreția și vitalitatea, ci adăugîndu-i sen-

suri și semnificații noi. Brâncuși a dezvoltat continuu modul său propriu de a înțelege arta ca o creație monumentală întemeiată pe armonie, echilibru, interior, fascinație și împlinire a perfecțiunii.

Ce argumente avea în spiritul afirmației privitoare la urmărirea unor aspecte filozofice ale creației brâncușiene ?

Totalitatea faptelor de viață ce stau la baza operelor lui Brâncuși, totalitatea sensurilor și semnificațiilor profund umane care alcătuiesc tabla de valori estetice susceptibile de a surprinde schimbările survenite în modul de a simți, de a trăi și de a înțelege arta în general, sculptura în special. Brâncuși a luptat permanent pentru a dezvolta un conținut nou al sculpturii, dar el a înțeles că acest conținut nu poate fi gândit în abstract, separat de formă. Tocmai de aceea forma la Brâncuși este expresia unui conținut raționalist, iar conținutul este expresia formei supuse devenirii.

Descoperirea unor noi posibilități de stabilire a raportului între conținut și formă face posibilă asimilarea unor elemente care țin de arhitectura populară, de valorificarea folclorului românesc, de filozofia și înțelepciunea poporului nostru. Sub aspect filozofic, valoarea deosebită a creației brâncușiene rezidă în caracterul său umanist, și aceasta tocmai într-o perioadă când diferitele sisteme și curente filozofice ale epocii erau preocupate exclusiv de probleme metafizice.

Sublinierea unor aspecte filozofice ale creației brâncușiene este importantă mai întâi pentru că ne ajută să înțelegem și să apreciem la justa valoare factorii care conferă sculptorului din Hobîța meritul incontestabil de a fi deschizător de drum în arta modernă. Pentru a folosi ca termen de comparație silogismul aristotelic (alcătuit din premise, termen mediu, concluzie) se poate aprecia că în ansamblul operei lui Brâncuși aspectele filozofice iau forma termenului mediu sau a judecății de valoare emisă din câmpul de atracție al operei de artă. Filozofiei îi revine sarcina de a deschide artei drumul spre universalitate, deoarece, așa cum spune Marx : „vine cu necesitate vremea când filozofia stabilește un contact și intră în interdependență cu lumea reală a timpului ei nu numai launtric, prin conținutul ei, ci și în exterior, prin manifestările ei”. O astfel de manifestare în exterior, proprie filozofiei nu poate fi străină însă nici artei, care își are viața ei interioară

ră, frământările ei, expresiile ei realizate sau mai puțin realizate.

Creația brâncușiană a dovedit în mod strălucit că renunțarea la formele tradiționale de expresie artistică, în sculptură, nu înseamnă abandonarea problemelor măsurate din contactul omului cu lumea în care trăiește, ci încadrarea acestor probleme într-o viziune nouă, revoluționară, care să deschidă omului noi perspective, noi orizonturi. Și pentru că Malarraux spunea că oamenii au valoare numai prin ceea ce au transformat, trebuie să-i recunoaștem lui Brâncuși marele merit de a fi transformat viziunea renascentistă de înțelegere a actului creator în sculptură, de a fi inițiat un mod cu totul nou, original în evoluția viitoare a artei. Brâncuși rămâne prin urmare, pentru noi toți, un mare sculptor în modul de a gândi arta.